

Література:

1. Збитки від пошкодження дорожньої інфраструктури України оцінюються в 874 млрд грн. URL: <http://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2022/04/1629-1.pdf>.
2. Марина Отт. Велике будівництво: що відбувається з ремонтом доріг. Публікація від 4 лютого 2021 року. URL: <https://voxukraine.org/velike-budivnitstvo-shho-vidbuvayetsya-z-remontom-dorig/>.
3. «Укравтодор» - про витрати в 2020 році на 91 млрд грн. Публікація від 23.01.2021. URL: <https://finbalance.com.ua/news/ukravtodor-rozproviv-pro-vitrati-v-2020-rotsi-na-91-mlrd-hrn>.
4. Про затвердження змін, що вносяться до Державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення на 2018-2022 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 січня 2020 р. № 36. *Офіційний вісник України*. 2020. № 14. Стор. 90. Ст. 552.
5. Про концесію: Закон України від 3 жовтня 2019 року № 155-ІХ. Відомості Верховної Ради. 2019. № 48. Ст.325.
6. Програма Президента України «Велике будівництво» Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України URL: www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/prezentacziya.pdf.
7. В Україні розбудовується мережа швидкісних доріг: інформація з сайту Укравтодору від 30.01.2020. URL: https://ukravtodor.gov.ua/press/news/v_ukraini_rozbudovuietsia_merezha_shvydkisnykh_dorih.html.

Паталаха І.О.,

*аспірант Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Боняк В.О.,

*професор кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор.*

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

З 24 лютого 2022 року, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022, було введено такий стан на території всієї країни, який продовжено і до сьогодні.

Повномасштабне вторгнення російської федерації створило для органів правосуддя труднощі, пов'язані з: 1) забезпеченням безпеки суддів, працівників апарату суду та учасників судового процесу; 2) рівним доступом всіх громадян до правосуддя; 3) забезпеченням ефективного розгляд справ та ін.

Питання безпеки суддів, працівників апарату та інших учасників судового процесу стало одним із основних для судової системи від початку повномасштабного вторгнення.

Таку безпеку можна частково гарантувати, якщо надати всім учасникам приєднатись до розгляду справи дистанційно, наприклад, з дому, за допомогою своїх технічних засобів, хоча вони на сьогодні є далеко не у кожного громадянина (мова йде про наявність самого комп'ютера, доступу до мережі Інтернет, вміння користуватись ними). Але ж ч. 8 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі засідань [1]. Саме через ці положення судді, працівники апарату повинні бути фізично присутніми на робочих місцях, що й не може створити для них повністю безпечне середовище. Однак інші учасники справи можуть повністю реалізувати своє право на участь у режимі відеоконференції, перебуваючи в безпечному місці.

На думку Т. Огнев'юк, аналіз публікацій учених, які скептично відносяться до запровадження дистанційного розгляду справ засвідчив, що основні аргументи зводяться до побоювань щодо недотримання вимоги публічного слухання справи (принципу гласності) та загрози зривів судових засідань через можливі технічні проблеми в роботі системи (зокрема, порушення режиму нарадчої кімнати). Дослідниця відзначає, що ні для кого не є відкриттям те, що технічні проблеми в судах з'явилися з моменту введення обов'язкового технічного запису засідання, які раніше були радше винятком, аніж правилом. А можливість трансляції засідання в мережі Інтернет (як варіант дотримання принципів гласності та відкритості), вважає науковець, не злякає ні суддів, ні учасників судових розглядів [2].

Погоджуємося з такою позицією дослідниці щодо публічності слухань справи, оскільки у сучасних умовах для громадян все більш доступною є можливість бути публічним, наприклад, бути на зв'язку онлайн. Публічність дистанційного слухання можна забезпечити, наприклад, дозволивши громадськості приєднатися до дистанційного слухання в реальному часі або розмістивши його записи на веб-сайті суду. Підтримуємо, що такий підхід забезпечить значно більшу відкритість, аніж фізична присутність сторін та інших осіб у залі судового засідання.

Наступна проблема – це доступ до правосуддя, який на сьогодні немає можливості забезпечити всім: частина приміщень судів зруйнована, значна їх кількість пошкоджена, а частина знаходиться на окупованих ворогом територіях. Водночас, громадянам повинна бути забезпечена можливість

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

доступу до правосуддя через електронну систему, за допомогою якої можна вчиняти деякі процесуальні дії (подавати документи до суду в електронному вигляді, сплачувати судовий збір в режимі онлайн, відстежувати рух і стан розгляду поданого ним документу в суді, отримувати в електронному вигляді повістки, ухвали, рішення тощо). Але, як зазначалось нами вище, для деяких громадян і такі можливості є недоступними із-за відсутності елементарної комп'ютерної грамотності, самої техніки, зв'язку та ін. Все це вимагає доступу до таких технологій, вивчення зарубіжного досвіду та на основі цього, поступального руху в бік доступності та спрощення таких процедур за допомогою мобільних додатків, інших технічних пристроїв, які б допомогли правильно здійснити певні процесуальні дії, зокрема, заповнення онлайн-форм.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу досвід Китайської Народної Республіки, де роль суддів виконує штучний інтелект, а рішення надсилають у мобільний додаток WeChat. За допомогою цього додатку можна не заповнювати від руки процесуальні документи, а просто відповісти на запитання, зробити фото потрібних документів і діяти за процедурою, вказаною у відповідній програмі. Це максимально спрощує доступ до правосуддя, робить його можливим, простим і зрозумілим для всіх.

Інша проблема – це забезпечення ефективного розгляду справ. Значна кількість рішень Європейського суду з прав людини стосується порушення статті 6 Європейської конвенції з прав людини в контексті надмірної тривалості судового розгляду. Ефективне судочинство вимагає уникнення невинуватених затримок. У цьому контексті також може допомогти запровадження системи вирішення спорів онлайн.

Ефективного судочинства можна досягти тільки за умови максимальної раціоналізації процесу. Зокрема, суд повинен вимагати фізичної присутності сторін лише в разі крайньої потреби. Онлайн вирішення спорів може допомогти уникнути необхідності у фізичній присутності не тільки сторін, а й інших учасників процесу, чия присутність в іншому випадку була б необхідною, що часто створює додаткові проблеми й уповільнює процес здійснення правосуддя.

Наразі існує такий захід, який організовано Проектом Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя» та Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ). Завдяки цьому проекту було створено декілька документів, а саме «Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів», «Керівництво щодо проведення судових проваджень у режимі відеоконференції» та пояснювальні записки до них, які надають рекомендації щодо вдосконалення українського законодавства про онлайн правосуддя, тому спільна праця науковців, практикуючих суддів з експертами СЕРЕJ є важливим кроком, який допоможе в Україні повноцінно запрацювати дистанційному судочинству.

У документі Європейського комітету із питань правового співробітництва «Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві» згадується про штучний інтелект – сукупність наукових методів, теорій і технік, метою яких є відтворення машиною когнітивних здібностей людини [3, с. 2].

Не менш важливими для удосконалення здійснення правосуддя є й приписи «Керівництва щодо проведення судових проваджень у режимі відеоконференції», в яких зазначено про можливості використання штучного інтелекту, а саме, мова йде про: 1) автоматичне субтитрування; 2) ідентифікацію особи, яка говорить; 3) перетворення голосу в текст; 4) фільтри звуку та зображення тощо [4, с. 11].

Окрім вищевказаного, у пояснювальній записці до «Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві» використання штучного інтелекту розглядається більш детально. Штучний інтелект (далі - ШІ) – це широка галузь інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), яка швидко розвивається й уможливорює автоматичне формулювання висновків. ШІ створює потенціал для прийняття автоматизованих рішень, рекомендацій і прогнозів, а отже, може зробити цивільне і адміністративне судочинство ефективнішим, доступнішим й менш затратним [5, с. 6]. Завдяки використанню компонентів штучного інтелекту можна істотно покращити роботу суду, прискорити процедуру й уможливити більш повний аналіз справи. Також штучний інтелект слід використовувати для ухвалення суто автоматичних рішень незначних справ, які легко автоматизувати, оскільки вони юридично прості. Таким шляхом можна зменшити навантаження на суддів та прискорити процедуру розгляду справи.

Отже, з огляду на вищезазначене вважаємо, що саме подальший активний розвиток електронного судочинства є одним із шляхів ефективного здійснення правосуддя в умовах воєнного часу. Потрібно активно вивчати зарубіжний досвід з цього питання, модифікувати судовий процес, максимально узгодити його з сьогоденними реаліями, зробити його більш доступним та технічно оснащеним.

Література:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII у ред. від 18.08.2022 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
2. Огнев'юк Т. Чому Україна наполегливо не переходить на дистанційне правосуддя? 2022. URL: [https://zn.ua/ukr/internal/chomu-ukrajina-napolehливо-ne-perekhodit-na-distantijne-pravosuddja.html](https://zn.ua/ukr/internal/chomu-ukrajina-napolehливо-ne-perekhodit-na-distantnijne-pravosuddja.html).
3. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві 16.06.2021. URL: <https://rm.coe.int/online-dispute-resolution-in-civil-and-administrative-court-proceeding/1680a41583>.
4. Керівництво щодо проведення судових проваджень у режимі відеоконференції.

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава:
історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку

16.06.2021. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-cese-j-2021-on-the-conduct-of-court-proceedings-in-videoconf/1680a76b6d>.

5. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів онлайн вирішення спорів у цивільному та адміністративному судочинстві. 16.06.2021. URL: <https://rm.coe.int/explanatory-memorandum-uk-2781-5534-0037-2/1680a53deb>.

*Проворова К.Д.,
курсантка факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:
*Борисенко Т. В.,
викладач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПРАВО НА ДЕРОГАЦІЮ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЮ В УКРАЇНІ

Права і свободи людини є найвищою цінністю серед усіх цінностей нематеріального характеру. Права людини є універсальними моральними правами фундаментального характеру, які належать кожній особі в його взаєминах з державою. Права людини є наскрізною темою всіх програм і стратегій Організації в таких ключових галузях, як мир і безпека, розвиток, гуманітарна допомога та економічні і соціальні питання [1, с.5]. Одним з актуальних питань на сьогодні залишається гарантія і захист прав людини і громадянина як на території однієї держави, так і в усьому світі. Цьому сприяють як національне, так і міжнародне право [1, с.40].

Міжнародне право дозволяє державам відмовлятися від певних міжнародних зобов'язань щодо захисту прав людини та призупиняти застосування національного законодавства (відступи) у надзвичайних ситуаціях. У міжнародному праві таке відступлення прийнято називати «право на дерогацію». Це право закріплено в різноманітних міжнародних універсальних і регіональних документах з прав людини.

Наприклад, у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, відповідно до ст. 4, якого «Під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого